

Wielkopolskie korzenie Lemańskich herbu Bukowczyk

Przeglądając najwcześniejsze księgi metrykalne z parafii w Buku koło Poznania, nie sposób przeoczyć zapisy, w których pojawia się rodzina Lemańskich. Przez prawie całe XVIII stulecie stali oni na szczycie drabiny społecznej mieszczaństwa bukowskiego. W tym czasie wielokrotnie obejmowali najwyższe funkcje we władzach miasta¹. Począwszy od drugiej połowy XVIII wieku, najpierw pojedynczy przedstawiciele tej rodziny, a na przełomie XVIII i XIX stulecia wszyscy żyjący członkowie rodu, wyprowadzili się z Buku. W okresie pruskim ich nazwisko przestało się pojawiać w bukowskich księgach metrykalnych. W zapisach dotyczących ostatniego okresu pobytu Lemańskich w Buku odnalazłem trzy metryki chrztu, które, według dzisiejszego prawodawstwa, noszą znamiona fałszerstwa dokumentów. Omówię je szczegółowo w drugiej części artykułu, posiłkując się przy tym zdjęciami kart z bukowskiej księgi metrykalnej. W latach trzydziestych XIX wieku w Szewcach koło Buku zamieszkali kolejni Lemańscy. Nie mają oni jednak związku z rodziną mieszczańską bukowskich z XVII i XVIII wieku.

Genealogia Lemańskich z Buku jest bardzo rozbudowana. Ich drzewo genealogiczne jest spisem najczcigodniejszych obywateli miasta i przedstawicieli okolicznej drobnej szlachty. Wszyscy oni poczuli sobie za zaszczyt pokrewieństwo z Lemańskimi, w tym także asystowanie przy chrztach i ślubach ich dzieci. Rodowód Lemańskich, obejmujący wyłącznie rodziny spokrewnione w najbliższym stopniu, liczy ponad 400 osób. Poniżej opiszę jedynie fragment ich dziejów, skupiając się na zbieżności danych z herbarzy szlacheckich, z bukowskimi zapisami metrykalnymi. Zbieżność ta dowodzi, że oba źródła mówią o tej samej rodzinie. Szczegółowa genealogia Lemańskich z Buku jest składnikiem odrębnego opracowania.

Antenatem rodziny był Jan Leman z Saksonii, który – opierając się na herbarzu Uruskiego² – przybył z Augustem II do Polski. Moim zdaniem przybył co najmniej 30 lat wcześniej. W II połowie XVII wieku w Poznaniu mieszkał złotnik Jan Lemann. W latach 1667, 1687 i 1692 jako cechmistrz zasiadał we władzach miasta³. To on zapewne (*Famatus Dominus Jan Leman Civis Posnaniensis*) ożenił się w Grodzisku z panną Dorotą Prudziszkową. Ślub zapisano 13 września 1664 roku. Pierwszy zapis o Lemańskich z Buku pochodzi z 26 kwietnia 1694 roku. Dokumentuje zgon panny Magdaleny, córki Jana Lemańskiego. Dalsze informacje, zaczerpnięte z bukowskich ksiąg metrykalnych, znajdują potwierdzenie w herbarzu Uruskiego. Synami Jana Lemańskiego byli Walenty i Jan. Uruski wymienił jedynie Walentego. Ten drugi był księdzem. Jego matka Regina zmarła w Buku 27 sierpnia 1694 roku. Ks. Jan Lemański służył w parafii i uczył w szkole bukowskiej. Był pierwszym nauczycielem Melchiora, późniejszego bł. o. Rafała Chylińskiego (1694–1741). Zmarł w czasie epidemii dżumy w latach 1709–1711. Wspomniany Walenty Lemański senior (1670–1738) miał sześciu synów, którzy dożyli pełnoletności i założyli rodziny. Miał także kilka córek. Był trzykrotnie żonaty. Pierwszą żoną była Helena, która zmarła w Buku 13 stycznia 1699 roku, kolejną została Magdalena, a trzecią Regina z Wierzbińskich. Magdalena urodziła Jana (*1705 Buk – †1739 Buk), który był notariuszem w Buku (nie wspomina o nim Uruski). Regina z Wierzbińskich urodziła pięciu synów: Walentego jr, Melchiora, Kazimierza, Antoniego i Jana. Z nich Uruski wymienia trzech: Walentego, Kazimierza i Jana. Najmłodszy z nich był jezuitą (profesorem retoryki), a po kasacie zakonu

¹ M. Formanowicz, *Władze miasta Buku w latach 1701–1814*, „Rocznik WTG” 2013, s. 32–42.

² S. Uruski, *Rodzina. Herbarz Szlachty Polskiej*, Warszawa 1911, t. 8, s. 328–329.

³ J. Wiesiołowski, Z. Wojciechowska, *Władze miasta Poznania*, t. 1, 1253–1793, Poznań 2003, s. 248, 268, 273.

proboszczem w Nekli (u Uruskiego: „Nakle”). Odnalazłem świadectwa kontaktów ks. Jana Lemańskiego z rodziną w Buku. Zmarł w Poznaniu w 1815⁴. Uruski nie wymienił Melchiora (*1718 Buk – †1779 Buk) i Antoniego (*1725 Buk – †?). Melchior mieszkał w Buku. Był rajcą, a w kilku kadencjach burmistrzem i wójtem miasta. Antoni ożenił się i zamieszkał w niedalekim Grodzisku. Był piwowarem.

Ich brat Kazimierz Lemański (1722–1793) urodził się i zmarł w Buku. W młodości odebrał staranne wykształcenie. Mając 23 lata, był już sekretarzem Jego Królewskiej Mości (*secretarius Sacrae Regis Majestatis*)⁵. Informację o tym zaszczytnym tytule znajdujemy także w akcie ślubu jego córki Rozalii z Józefem Szpotańskim. Kazimierz co najmniej od 1755 roku mieszkał w Buku. Zajmował się piwowarstwem, a przy tym sprawował wiele zaszczytnych funkcji we władzach miasta. Był dwukrotnie żonaty. Pierwszą jego żoną była Regina z domu Pachowicz (Uruski pisze: „Marianna Nochowicz”), a drugą Joanna z Górskich (ta sama u Uruskiego). Z Reginą miał siedmioro dzieci, a z Joanną dziesięcioro. Wymienię tylko te, które potwierdza Uruski. Pierwsza żona urodziła: Hipolita (1755) oraz dwie córki, które wyszły za mąż. Nie ma o nich mowy w herbarzu. Pozostałe dzieci Reginy zmarły w dzieciństwie. Natomiast trzy córki Kazimierza, wymieniane przez Uruskiego, urodziła Joanna z Górskich. Autor herbarza wymienia z nazwiska i właściwie przyporządkowuje ich mężów. W dwóch przypadkach podaje również ich imiona. Córkami Kazimierza były: Teresa, żona Maciejowskiego (Wiktora, ślub w Buku 2.08.1783); Rozalia, która wyszła za Józefa Szpotańskiego (ślub w Buku 20.02.1787) i Franciszka, która wyszła za Klemensa Krzywińskiego (ślub w Krzywiniu w 1801). Kazimierz miał dwie córki o imieniu Franciszka; wymieniona wyżej była młodszą (*1781). Starszą urodziła Regina z Pachowiczów. Ta wyszła za Pawła Szczuczyńskiego, a po jego śmierci za Ignacego Kuklińskiego z Buku. Oprócz wspomnianego wyżej Hipolita, Uruski wymienia jeszcze trzech synów Kazimierza urodzonych przez Joannę z Górskich. Ich imiona to: Jan, Benedykt i Ludwik. Wszyscy urodzili się w Buku, a swoje dorosłe życie związali z Królestwem Polskim. Do kwestii ich ojcostwa wróć, opisując postać Józefa, bratanka Kazimierza Lemańskiego.

Herb Bukowczyk

Źródło: N.I. Pavliščev, *Herbarz rodzin szlacheckich Królestwa Polskiego najwyżej zatwierdzonej*, cz. 1, Warszawa 1853, s. 108

Walenty Lemański jr (1712 Buk–?) był najstarszym synem Walentego seniora i Reginy z Wierzbinińskich. Ożenił się z Reginą z domu Szubert (1714–1756). Miał z nią dziewięcioro dzieci. Wszystkie przyszły na świat w Buku. Pięcioro zmarło we wczesnym dzieciństwie. Z żyjących: córka Jadwiga wyszła za Michała Buszę (ślub w 1769); nie pisze o niej Uruski. Natomiast dwóch wymienionych w herbarzu synów Walentego osiedliło się w Warszawie. Paweł Lemański (*1744) był w Buku jeszcze w 1766 roku. Według Uruskiego w późniejszych latach był urzędnikiem na dworze króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Jego córką była Teresa. Odnalezione zapisy metrykalne dowodzą, że był generalnym inspektorem magazynów żywności w Warszawie. Ożenił się z Felicjaną z d. Kłos. Ich dzieckiem była Teresa, urodzona w Warszawie w parafii Jazdowskiej (Ujazdowskiej) w 1792 roku. Wyszła za mąż w Skierniewicach 16 października 1816 roku za Józefa Makowskiego. Jej ojciec zmarł około 1800 roku⁶. Natomiast starszy od niego Józef Lemański (1741–1824) wybrał karierę wojskową. Od 21 listopada 1768 roku służył w IX Regimentzie Piechoty Wojsk Koronnych gen. Filipa Nereusza Raczyńskiego (Uruski pisze: „w pułku Działyńskich”)⁷. Początkowo jako kadet i podoficer, od 14 czerwca 1776 jako chorąży, 14 maja 1779 awansowany na porucznika⁸,

⁴ Poznań, parafia pw. św. Małgorzaty, 19 II 1815. Zm. X. Jan Lemański prof. retoryki w SJ, pleban w Nekli emeryt, l. 86. Teki Dworzaczka, <http://teki.bkpan.poznan.pl/> (dostęp: 13.03.2014).

⁵ *Akta wójtowskie i radzieckie miasta Grodziska 1746–1756*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, Sygn. 1515/II, s. 322–323.

⁶ Akta stanu cywilnego gminy wiejskiej Skierniewice, Archiwum Państwowe (dalej AP), Łódź, zespół 1665/D, jedn. 1816, s. 36v.

⁷ Stryjem Filipa Nereusza był Wiktor Raczyński (mąż Magdaleny z Działyńskich), dziedzic Wojnowic koło Buku w latach czterdziestych XVIII stulecia. Był fundatorem odnowy istniejącego do dziś drewnianego kościoła św. Krzyża w Buku.

⁸ Księga Kanclerska (dalej KK) 59, Archiwum Główne Akt Dawnych w Warszawie (dalej AGAD), s. 76.

a 1 maja 1790 roku mianowany kapitanem sztabowym („sztabskapitanem”)⁹. Źródła wojskowe podają, że urodził się około 1740 roku w „Poznańskiem”¹⁰. Józef nie wyjawiał imienia swego ojca. W zapisach archiwalnych podano, że był synem „Stanisława Augusta” [sic!]. Jego pochodzenie zdradzają metryki z Buku oraz nazwa przyznanego mu herbu. W trakcie obrad Sejmu Czteroletniego, 9 grudnia 1790 roku, kapitan Józef Lemański, „od lat dwudziestu pięciu w namienionym Regimentie zostający”, uzyskał nobilitację dla siebie i potomstwa „obojej płci, które w małżeństwie spółdził i spółdzić może”. Dyplom z herbem „Bukowczyk” wydano mu 29 marca 1794¹¹. Kapitan Józef Lemański brał udział w insurekcji kościuszkowskiej. W czasie jej trwania wystąpił z IX regimentu¹². Jego żoną była Magdalena, córka Jana Zalewskiego i Marianny z Kraszewskich, urodzona w Wiskitkach pod Warszawą w 1764. Mieli cztery córki: Magdalенę, o której nie mam żadnych informacji; Antoninę Elżbietę (1786 Skierniewice – 1838 Warszawa)¹³, żonę Karola Barthla (małżeństwo bezdzietne); Józefę (1787–1831), żonę Tadeusza Maszewskiego, a od lutego 1815 Hipolita Ostrowskiego¹⁴ i Kunegundę (1788 Skierniewice – 1820 Praszka)¹⁵, żonę Piotra Jarzmanowskiego. Późniejsze losy Józefa Lemańskiego nie są w pełni wyjaśnione. W akcie ślubu jego córki Józefy z Hipolitem Ostrowskim zapisano, że był pisarzem w magazynie solnym w Radwankowie pow. Garwolin w departamencie siedleckim. Zmarł w Warszawie w 1824 roku¹⁶. Jego żona zmarła w 1832 roku¹⁷.

Oprócz wspomnianych wyżej córek, część źródeł heraldycznych wymienia także dwóch, a czasem trzech synów Józefa Lemańskiego h. Bukowczyk. Ich imiona to: Benedykt (Benedykt Wojciech), Ludwik (Ludwik Bartłomiej) oraz w niektórych źródłach Jan¹⁸. Benedykta i Ludwika wymienia Boniecki, zaś tych samych, ale o podwójnych imionach, wymieniają źródła z połowy XIX wieku^{19,20}. Ich metryki chrztów odnalazłem w księdze parafialnej w Buku. Urodzili się w następującej kolejności: Jan Szczepan (*29.12.1778)²¹, Benedykt Wojciech (*17.04.1784)²² i Ludwik Bartłomiej (*25.08.1788)²³. W przypisach podaję transkrypcję łacińskiego tekstu poszczególnych metryk. Zgodnie z zapisami metrykalnymi ojcem trojga był Józef Lemański *Generosi Josephi Lemanski Secretarij Sacrae Reginae Majestatis et Capitaner*, a matką

⁹ KK 94, AGAD, s. 173.

¹⁰ *Listy starszeństwa i zasług oficerów wojska koronnego i litewskiego z lat 1793–1794*, Sygn. 1812/III; *Księga awansów i dymisji żołnierzy wojska koronnego i litewskiego z lat 1788–1794*, Zakład Narodowy im. Ossolińskich, sygn. 5464/11, s. 53; M. Machynia, C. Szrednicki, *Oficerowie wojska koronnego 1777–1794*, cz. 3, *Piechota*, spisy, Kraków 1998, s. 164.

¹¹ KK 107, AGAD, s. 33–36; Sig. 41, s. 4–4v; A. Boniecki, *Herbarz polski*, Warszawa – Kraków 1911, t. 14, s. 75–76.

¹² *Akty powstania Kościuszki*, red. S. Askenazy i W. Dzwonkowski, Wrocław 1955, t. 3, s. 136; K. Bauer, *Wojsko koronne powstania kościuszkowskiego*, Warszawa 1981, s. 139.

¹³ Księga ochrzczonych parafii pw. św. Jakuba Apostoła w Skierniewicach 1786, AD Łowicz, s. 86v; Księga zgonów parafii pw. św. Krzyża w Warszawie, AP Warszawa, poz. 1112/1838, s. 976.

¹⁴ USC Jazgarzew księga łączna 1815 – śluby, AP Warszawa, poz. 15, s. 52.

¹⁵ Księga ochrzczonych parafii pw. św. Jakuba Apostoła w Skierniewicach 1788, AD Łowicz, s. 118.

¹⁶ A. Boniecki, *Herbarz...*, op. cit.

¹⁷ Księga zgonów parafii pw. św. Andrzeja, AP Warszawa, poz. 317/1832, s. 745.

¹⁸ M.J. Minakowski, *Wielka Genealogia Minakowskiego*, <http://wielcy.pl/> (dostęp: 12.03.2014).

¹⁹ *Spis szlachty Królestwa Polskiego z dodaniem krótkiej informacji o dowodach szlachectwa*, Warszawa 1851, s. 129.

²⁰ „Kurjer Warszawski” 1837, nr 208, s. 1013.

²¹ *Buk, die 29 Xbris [1788] baptisavit infantem Adm[orum] R[evere]ndus Chwałkowski bini nominis Stephanum Joannem natum 26 hujus filium Generosi Josephi Lemanski Secretarij Sacrae Reginae Majestatis Capitaner et Joannae de Górskie Legitimatorum Coniungum Cath. Patrini fuerunt Generosus Ignatius Lemanski et Nobilis Joanna Boelkowa omnes Cives de Buk*. Księga ochrzczonych parafii w Buku 1779–1794, Kościół Jezusa Chrystusa Świętych w Dniach Ostatnich (dalej LDS), mikrof. 1169558, s. 1, poz. 1.

²² *Buk, 28. Aprilis Idem qui Supra (R.P. Thomas Grocholski) Baptisavit Infantem bini nominis Benedictum Adalbertum natum 17 hujus Filium Nobilis et Spectabilis Josephi Lemanski et Joannae de Górskie CLC Patrini Dominus Josephus Janicki Comissarius in Paradysz et Generosa Virgo nomine Victoria*. Księga ochrzczonych parafii w Buku, op. cit., s. 64a, poz. 41.

²³ *Buk, Ego Adalbertus Sterczyński AD 1788, die 29 Mensis Augusti baptisavi infantem bini nominis Ludovicum Bartholomeum natum 28 hujus, filium Generosi Josephi Lemański Secretarij Sacrae Regiae Majestatis et Capitaner et Joannae de Górskie Legitimatorum Coniungum Cath. Patrini fuerunt Generosi Stanislaus Baranowicz et Nobilis Magdalena Morkoska*. Księga ochrzczonych parafii w Buku, op. cit., s. 132, poz. 105.

Joanna z Górskich. Tytułując Józefa, połączono funkcje dwóch osób. Sekretarzem JKM był Kazimierz Lemański, a kapitanem (oficerem) Józef Lemański. Określenie *Generosus* (urodzony) nadano mu „na wyrost”. Został szlachcicem dwa lata po urodzeniu najmłodszego Ludwika. Kapitan Józef Lemański pojawia się w księgach bukowskich wyłącznie w tych trzech metrykach.

Już na pierwszy rzut oka wątpliwość budzi imię i nazwisko rodowe matki trojga chłopców. W tym czasie żoną Józefa Lemańskiego była Magdalena z Zalewskich. Natomiast Joanna z Górskich była żoną Kazimierza. Ich ślub odbył się dwadzieścia lat wcześniej w Chrzypsku Wielkim koło Międzyrzecza. Kazimierz był w tym czasie ławnikiem bukowskim. W akcie ślubu podano, że był „*Nobilis*” – szlachcicem²⁴. 15 marca 1781 roku, czyli nieco ponad dwa lata po urodzeniu Jana Szczepana, a trzy lata przed urodzeniem Benedykta Wojciecha, Joanna urodziła Kazimierzowi córkę Franciszkę Krystynę. Ojciec dziewczynki był w tym czasie burmistrzem miasta²⁵. *Nobilis et Spectabilis Casimirus Lemański* zmarł w Buku w wieku 71 lat, kilka miesięcy przed III rozbiorem Polski. Został uroczystie pochowany 31 stycznia 1793 roku w podziemiach kościoła parafialnego.

Kolejną wątpliwość budzi wygląd kart, na których zapisano przedmiotowe metryki. Są one najwyraźniej przepisane. Papier jest innego gatunku niż pozostałe, zapisano je innym charakterem pisma oraz bez zachowania oryginalnego stylu i ramek wokół tekstu. Analizując wymienione fakty, dochodzę do wniosku, że przedmiotowe metryki chrztów zostały przez księdza „przerobione”. Celem tych zabiegów była zmiana imienia ojca. Pierwotne karty księgi ochrzczonych, z metrykami chrztów dzieci Kazimierza Lemańskiego, zostały usunięte. Na ich miejsce wszyto nowe karty ze skorygowanymi metrykami. Zaobserwowane przeze mnie zmiany zobrazuję trzema fotografiami²⁶.

W związku z treścią przedstawionych metryk w oczy rzuca się zapis z 28 grudnia 1798 roku. Wymieniono w nim Ludwika Lemańskiego, „małoletniego brata matki dziecka”, który został ojcem chrzestnym syna Rozalii Szpotańskiej z Lemańskich²⁷. Rozalia była trzecim dzieckiem Kazimierza i Joanny z Górskich. Urodziła się w Buku 1 września 1768 roku. Natomiast Ludwik był w dniu chrztu 10-letnim chłopcem. Chrzest odbył się bez zachowania pełnego ceremoniału, jako „tymczasowy”, gdyż spodziewano się przybycia znamienitszych rodziców chrzestnych. Uzupełnianie ceremonii nastąpiło 2 lata później, także w kościele bukowskim. Rodzicami chrzestnymi zostali bukowski chirurg Ignacy Kolski i babka dziecka Joanna Lemańska z Górskich²⁸. Przypuszczam, że na nią czekano dwa lata wcześniej. Treść odnalezionego zapisu jest sprzeczna z metryką chrztu Ludwika i dowodzi, że owszem – urodziła go Joanna z Górskich, ale jego ojcem był Kazimierz, a nie Józef.

Ostatecznym dowodem ingerencji w bukowskie zapisy metrykalne jest akt ślubu Benedykta Wojciecha Lemańskiego, pochodzący z ksiąg parafii w Brzezinach w obecnym woj. łódzkim. Jest to dwustronny dokument sporządzony zgodnie z wymaganiami ówczesnie obowiązującego Kodeksu Napoleona. Ślub zawarto 16 listopada 1808 roku. Panem młodym był 24-letni „młodzian” (kawaler) „podług złożonej Metryki, która wyjęta została z Ksiąg Kościoła Parafialnego Bukowskiego”, syn niezjącego już „Urodzonego Kazimierza Lemańskiego i Joanny z Górskich”. Jako świadek – a jednocześnie w zastępstwie matki pana młodego, która „dla Wielkiej Słabości osobiście assistować nie mogła” – w ślubie uczestniczył „Urodzony” Jan Lemański, „brat rodzony” pana młodego lat 30, posesor dóbr Walenie w powiecie sochaczewskim. Wybranką Benedykta Lemańskiego została „Urodzona” Marianna Cecylia Przeździecka, córka Walentego i Salomei z Chociewskich, posesorów wsi Strzemboszewice w pow. brzezińskim²⁹.

²⁴ *Chrzypsko Wielkie 9 IX 1764 (Milino) Nobilis Kazimierz Lemański scabinus bukowski wdowiec x Joanna Gurska Virgo, córka ekonomow al. Miliń. – MGD. Ewa Kowalska, dz-a Białcza, z synem Piotrem Wierusz Kowalskim pułk. JKMci, GG. Kazimierz i Bogumiła Krajewscy. Teki Dworzaczka, <http://teki.bkpan.poznan.pl/> (dostęp: 13.03.2014).*

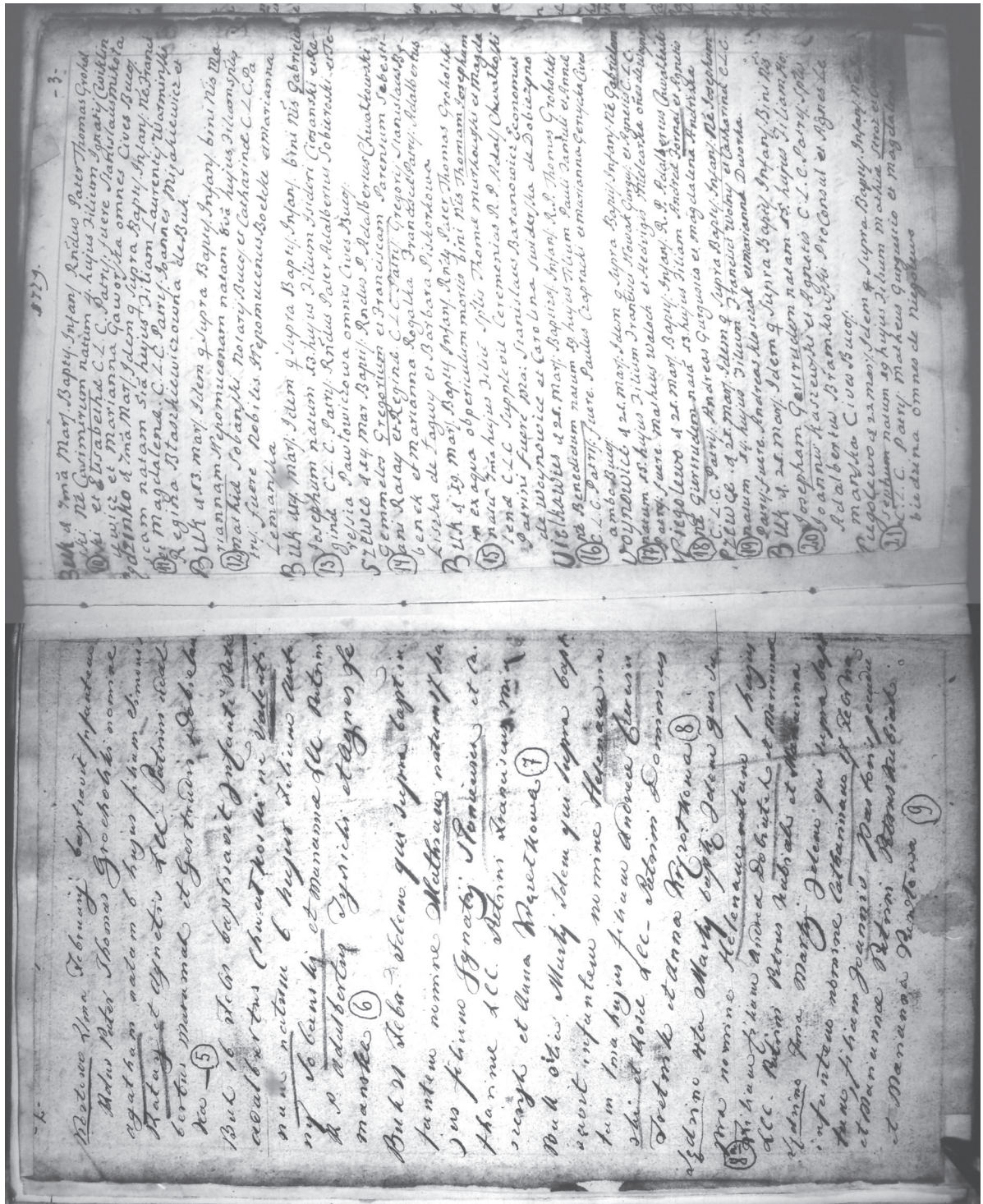
²⁵ Księga ochrzczonych parafii w Buku, op. cit., s. 26, poz. 30.

²⁶ Księga ochrzczonych parafii w Buku, op. cit., s. 2–3, 64a–65, 132–133.

²⁷ *Buk seu Wielka Wieś, 28 XII 1798. Ego Thomas Drogoński Commend[arius] Baprisavi [...] nomine Theodorum natum 8va 9bris Parentum Domini Josephi Szpotanski et Rosalia de Lemanskie CLC. Patrini fuerunt Ludovicus Lemanski Frater matris minorennis et Obstetrix nomine* [brak imienia położnej]. Księga ochrzczonych parafii w Buku, op. cit., s. 67, poz. 11.

²⁸ Księga ochrzczonych parafii w Buku, op. cit., s. 100, poz. 20.

²⁹ Akta stanu cywilnego parafii rzymskokatolickiej w Brzezinach, księga zaślubionych poz. 7/1808, AP Łódź, zespół 39/1422/0, s. 105–105v.

Fot. 1. Metyryka chrztu Jana Szepeana z 29 grudnia 1788 roku. Jest pierwszą na pierwszej stronie księgi ochrzczonych z lat 1779-1794. Strony 1 i 2 są zapisane innym charakterem pisma niż kolejne. Dla porównania na powyższym zdjęciu przedstawiam stronę drugą (po lewej) i trzecią (po prawej)

Bub die 28 Aprilis Solem qui supra Thomam Goscubke
Comendatorem Paderne Parochialis Bullonensis baptismum
infantum hui nominis Benedictinus belaksternus
natum filium Guerci Josephi Gumauntha
era Magie magistratus Secretarius Capitanei Joanne
De Goscubke legitimum conjugum Catherinae
Aliciae Dominus Josephus Simichi Commisarius in
Piradze et Senora Virgo nomine Victoria
Sando die ida mei baptizavit infantes N.P. Adul.
Cestus Chworthochi nomine Catherinam natam et
etpiru Joanni Smitelini Sartori et Ursula de
Pterum Malchor Palornak et Kora Kowalmantha

Bub 11 Maj baptizavit infantes N.P. adalbertus
Chwatkorle, Castus et Comendatus omni unimus
Melconas Austrianus Mendictus natam C. hugus
filium nobili a spectabili Joanni Bsthorke a
Francie de Crayhorke
Mogolowo 11 Maj baptizavit N.P. Thomas Trachotia
infans nomine unum Catharinam Senensis natam
Ima hugus filiam Valentini Mogorleki et Regine
d.C.C. Patruu Genuus Senensis documentum Mogolandi
et fraus Rorcku Chlapowha

Mable 16 hugus baptizavit infantes N.P. Daktor.
ez Chwadkonia hui nominis Comissarius Mogoma
Senensis natum filium suum Zn. Victorii Comissarii
et Thorgis de Kenuwke - Patrii Kolu P. Michael
Senensis conjugum et Joanne Gumauntha

Bub 8 11 Maj Bopij: Inpari, R. D. Adalbertus Chwatkorke
bini, Nis Joannem Proponceator Thomam natum so hu
Pir. Zyrcie C. L. C. Parni, R. D. B. Thomas Goscub
Wk et Nis Marianna B. Koziozka Ulicia

Bub 18 11 Maj Idem q supra Bopij Inpari, bini Nis, So
annem Repomuncem et Bernardinum, nate
C. L. C. Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma
C. L. C. Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma
C. L. C. Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma

Bub 23 Idem q supra Bopij Inpari, Nis, Joannem
pamuscum natum ad huius natum, Nis, Joannem
Parni, C. L. C. Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma

Woyndwie 4 23 Maj Idem q supra Bopij, Genelles
Inpari, Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma
Parni, Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma

Bub 28 Maj Idem q supra Bopij Inpari, Nis, Joannem
Magdalenam de Passi natam 26 huius Julia, Ja. Cabrieta
Bomaki et Francisca de Kucharewicz C. L. C. Parni

Bub 30 Adalbertus, Bramkowki et Kora Englorowa
omnes Cives Buci

Bub 30 Maj Bopij Inpari, R. D. Adalbertus
Nisi, Nis Magdalenam natam 27 huius Juliam, Barbara
Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma

Bub 5 Junij Bopij Idem q supra Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma
Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma
Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma

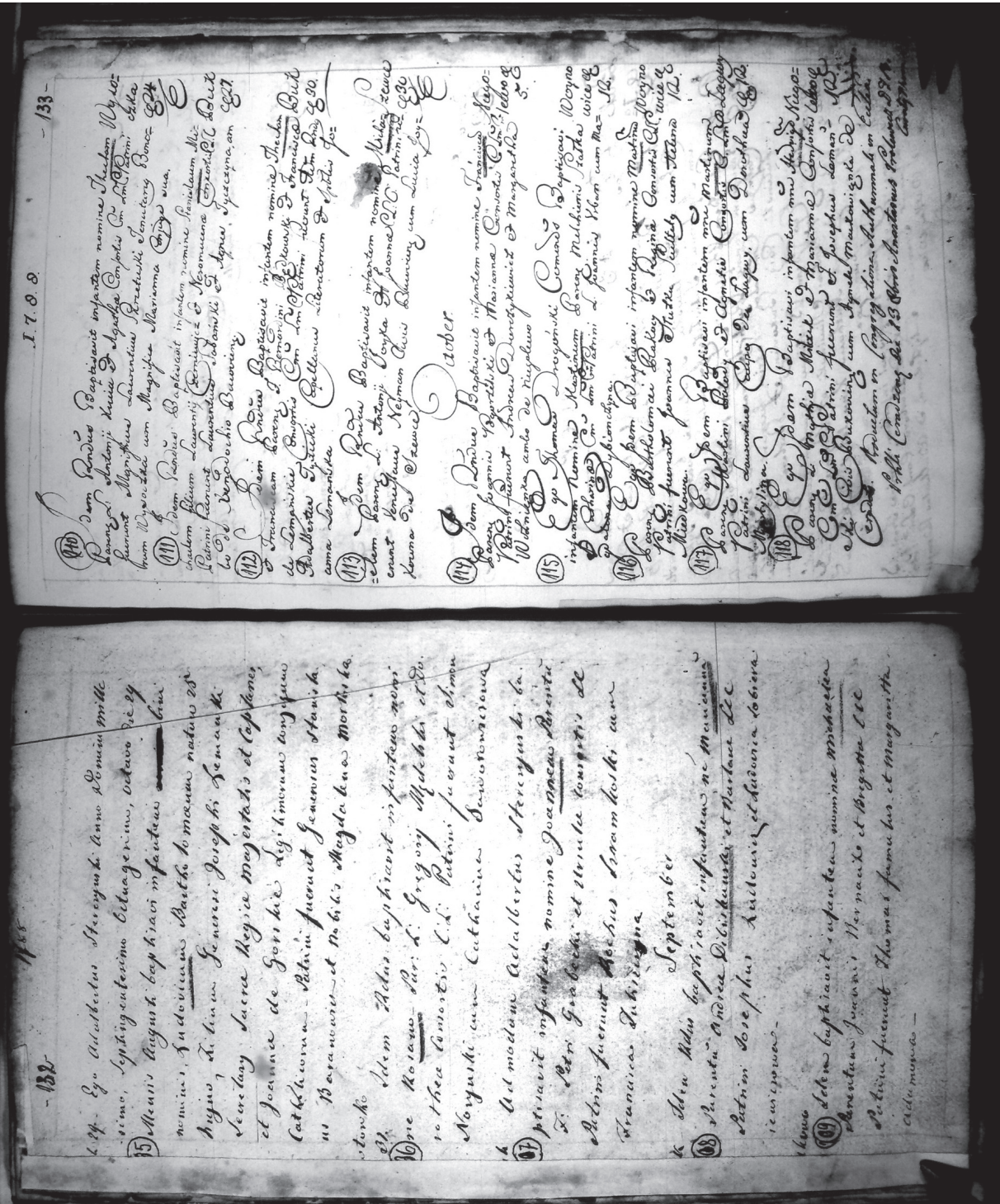
Bub 9 Junij Idem q supra Bopij Inpari, Nis, Joannem
Parni, Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma
Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma

Bub 12 Junij Idem q supra Bopij Inpari, R. D. Thomas Goscubke Nis
Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma
Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma

Bub 20 Junij Idem q supra Bopij Inpari, Nis, Joannem
Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma
Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma

Bub 27 huius Adam, Jamul et Joanne
Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma
Nis, Joannem Parni, Ingenius Bernardinus Kowalki, et Ma

Fot. 2. Metryka chrztu Benedykta
Wojcicha z 17 kwietnia 1784 roku.
Jest pierwszą od góry na stronie 64a
(lewej). Strona 65 i wcześniejsze są
prowadzone innym charakterem pi-
sma, podobnie jak strona prawa (3)
na zdjęciu powyżej

110) Dom Petrus Baptizavit infantem nomine Theobaldus
 pater Agathe Comitis de ...
 111) Dom Petrus Baptizavit infantem nomine ...
 112) Dom Petrus Baptizavit infantem nomine ...
 113) Dom Petrus Baptizavit infantem nomine ...
 114) Dom Petrus Baptizavit infantem nomine ...
 115) Dom Petrus Baptizavit infantem nomine ...
 116) Dom Petrus Baptizavit infantem nomine ...
 117) Dom Petrus Baptizavit infantem nomine ...
 118) Dom Petrus Baptizavit infantem nomine ...

135) Petrus Augustus baptizavit infantem nomine ...
 136) Petrus Augustus baptizavit infantem nomine ...
 137) Petrus Augustus baptizavit infantem nomine ...
 138) Petrus Augustus baptizavit infantem nomine ...
 139) Petrus Augustus baptizavit infantem nomine ...
 140) Petrus Augustus baptizavit infantem nomine ...

Fot. 3. Metryka chrztu Ludwika Bartłomieja urodzonego 25 sierpnia 1788 roku. Jest pierwszą od góry na stronie 132 (lewej). Podobnie jak na wcześniejszych dwóch zdjęciach, wyraźnie widoczna jest różnica w charakterze pisma i sposobie prowadzenia zapisów

W świetle przedstawionych dowodów należy uznać, że Jan Szczepan, Benedykt Wojciech i Ludwik Bartłomiej – w zapisach metrykalnych synowie Józefa Lemańskiego – w rzeczywistości byli dziećmi jego stryja Kazimierza. Zmiany treści trzech wymienionych metryk dokonano po 1808 roku – przypuszczam, że raczej po upadku Księstwa Warszawskiego. Na podstawie przepisanych metryk wydano odpisy, zgodnie z którymi ojcem trojga był kpt. Józef Lemański. Przypuszczam, że owe odpisy metrykalne są źródłem zamieszania powstałego w heraldyce. Uruski tworzył swój herbarz w znacznej części na podstawie przekazów rodzinnych. Dowodzi tego głębokie, choć dość fragmentaryczne, cofnięcie się w głąb historii rodu. W pamięci rodziny troje młodych Lemańskich było synami Kazimierza. Natomiast Boniecki i rosyjskie spisy szlachty opierają się głównie na źródłach pisanych. Zgodnie z odpisami metryk i pochodzącymi od nich dokumentami, Jan, Benedykt i Ludwik byli synami Józefa Lemańskiego.

Nie jest jasna przyczyna, dla której zmieniono treść metryk. Można domniemywać, że chodziło o prawo do herbu Bukowczyk, zgodnie z aktem nobilitacji przysługujące potomkom kpt. Józefa Lemańskiego. Z analizy metryk wynika, że Józef nie miał męskiego potomka – dziedzica majątku i herbu. Z drugiej jednak strony herbem Bukowczyk posługiwali się nie tylko potomkowie kpt. Lemańskiego. Mam na myśli Hipolita Wawrzyńca i Józefa Kalasantego, dwóch synów Hipolita Lemańskiego³⁰. Ten był kuzynem Józefa (synem Kazimierza i Reginy z Pachowiczów). Nie można wykluczyć także, że Lemańscy zostali zmuszeni do przeprowadzenia korekty zapisów metrykalnych, na skutek pruskich działań germanizacyjnych. Pisze o nich bukowski lekarz z przełomu XIX i XX wieku:

Zajadłość niemiecka bezprawnie zmuszała Lemańskich do zamienienia nazwiska na rzekome Lehmann, co też niektórzy pod surowym naciskiem uczynić musieli. Z faktu istnienia nazwiska Lemańskiego jeszcze za polskich czasów wynika naocznie, że rodzina Lemańskich jest rdzennie polską i że posiada najzupełniejsze prawo do odpolszczenia Lehmanów. Zresztą przez niemądry ukaz niemiecki żaden Lemański wiary i narodowości nie zatracił³¹.

* * *

Czterech synów Kazimierza Lemańskiego (najstarszy Hipolit i troje, których metryki podałem w wątpliwość) zamieszkało w Warszawie i jej okolicach. W późniejszym czasie przenieśli się w okolice Radomia, Częstochowy, Krakowa i na Lubelszczyznę. Żaden nie miał już kontaktów z Wielkopolską. Dalsze ich dzieje opiszę jedynie w zarysie, kładąc szczególny nacisk na zasługi w wojnach napoleońskich i powstaniu listopadowym oraz na ich wysoką pozycję społeczną. Bardzo cennym źródłem informacji o życiu rodziny Lemańskim w Królestwie Polskim są *Wspomnienia* Marii z Mohrów Kietlińskiej³². Autorka była wnuczką Jana Lemańskiego, jak pisze: „najstarszego z trzech braci” – synów Kazimierza i Joanny z Górskich.

Hipolit Lemański syn Kazimierza i Reginy z Pachowiczów (1755 Buk-? Warszawa) był prawnikiem („mecenaszem”). Został archiwistą generalnym w utworzonym w kwietniu 1792 Archiwum Generalnym miasta Warszawy³³. Zlikwidowano je po kilku miesiącach. Przyjazd Hipolita, a w ślad za nim kolejnych członków rodziny Lemańskich do Warszawy, wiąże z osobą ks. Bogusława Pachowicza (1720–1795), starszego brata Reginy Lemańskiej z Pachowiczów, czyli wujem Hipolita. Ks. Pachowicz był kanonikiem honorowym katedry inflanckiej, a od maja 1753 roku, przez niemal pół wieku, proboszczem parafii Jazdowskiej (Ujazdowskiej) w Warszawie. Na związek Hipolita z tą parafią wskazują odpisy akt zgonu, którymi legitymował się jego syn Józef przy swoim ślubie. Hipolit Lemański ożenił się z Marianną z d. Kozłowską, wdową po Szufczyńskim. Mieli co najmniej troje dzieci. Ich córką była Julianna (1795–1829), która wyszła za archiwistę Komisji Rządowej Skarbu Kazimierza Gnaczyńskiego. Tenże Kazimierz był świadkiem na ślubie Teresy, córki Pawła – wspomnianego wyżej młodszego brata kpt. Józefa Lemańskiego h. Bukowczyk. Julianna z Lemańskich Gnaczyńska miała dwóch starszych braci: Hipolita Wawrzyńca (1791–1852), rachmistrza w Dyrekcji Poczty w Warszawie i Józefa Kalasantego Jakuba (1793–1860), oficera wojsk napoleońskich i uczestnika przeprawy przez Berezynę. Obu zostało wylegitymowanych ze szlachectwa w 1837 roku. Hipolit Wawrzyniec ożenił się z Marianną z Bieleckich. Mieli córkę Helenę Amalię Annę trojga imion i syna Gustawa Ludwika Serafina. Helena wyszła za Bronisława Ludwika Michała Rzewuskiego h. Krzyw-

³⁰ *Spis szlachty Królestwa Polskiego*, op. cit., s. 129.

³¹ K. Wróblewski, *Z pamiętnika lekarza*, Poznań – Buk 1989, s. 53.

³² M. Kietlińska, *Wspomnienia*, Kraków 1986, s. 46–48 i in.

³³ *Akty powstania Kościuszki*, red. S. Askenazy i W. Dzwonkowski, Kraków 1918, t. 2, s. 343.

da, dziedzica majątku Siostrzytów. Gustaw zaś ożenił się z Apolonią Otylią Pauller. Jego stryj Józef Kalasanty ożenił się w Krakowie w parafii Mariackiej ze swoją kuzynką Joanną, córką Jana Lemańskiego i Karoliny z Zakrzewskich (patrz niżej). Był właścicielem dóbr i zamku w Gardzienicach w woj. lubelskim. Był „zacnym i prawym człowiekiem, mającym wielkie poważanie wśród okolicznych włościan”³⁴. Józef Kalasanty i Joanna mieli trzy córki i syna. Dwie z nich wyszły za mąż: Zofia za Władysława Marchanowicza, a Karolina za Leopolda Saładykowskiego. Natomiast syn Józef ożenił się z Wandą z Chrądzynskich. Ten sprzedał rozległe Gardzienice, pozostawiwszy sobie mniejszy folwark Borek. Jako wiano otrzymała je ich córka Felicja Marcelina (1884–1936), która wyszła za Artura Waclawa Marcina Rzewuskiego (?–1947).

Jan Lemański syn Kazimierza i Joanny z Górskich (1778 Buk–przed 1835 Brzezinki k. Tczowa) – zgodnie z przytoczonym wyżej aktem ślubu, był posesorem dóbr Walenie w powiecie sochaczewskim. W późniejszych latach był właścicielem wsi Brzezinki koło Zwolenia w woj. radomskim (par. Tczów). Poślubił Karolinę Zakrzewską, córkę prezydenta Warszawy z ostatnich lat panowania króla Stanisława Augusta Poniatowskiego. Z nią miał dwóch synów i pięć córek. Teodor Aleksander Lemański syn Jana został wylegitymowany ze szlachectwa w 1837 roku. Drugim był Napoleon. Obaj brali udział w powstaniu listopadowym. Jeden został ujęty przez Rosjan i zmarł w Anapie na Kaukazie, a drugi próbował wyemigrować do Ameryki, lecz zmarł w czasie podróży. Najstarszą córką była Marianna, która wyszła za Michała Edwarda Mohra, lekarza z Krakowa. Kolejna córka, Joanna, wyszła za Józefa Kalasantego Lemańskiego. Matylda wyszła za Hipolita Dobruchowskiego, powstańca 1830 roku, a później urzędnika Komisji Skarbu w Warszawie. Czwarta, Waleria, była żoną Maurycego Kisielińskiego, a najmłodsza, Urszula, wyszła za Maurycego Bluma. W domu Blumów w Woli Chynowskiej pod Warszawą zmarła Karolina Lemańska z Zakrzewskich.

Benedykt Lemański (1784 Buk–1856 Zagórze) – pan młody z cytowanego wyżej aktu małżeństwa – w dniu ślubu był posesorem wsi Pujce [?] należącej do parafii Bielawa, leżącej wówczas w powiecie sochaczewskim (dziś piaseczyńskim). Kilka lat mieszkał w Odrzywole koło Nowego Miasta nad Pilicą. Prawdopodobnie mieszkał tam również jego starszy brat Jan. Od około 1814 roku był dzierżawcą ekonomii Poczesna na południe od Częstochowy („ekonomii rządowej regionu częstochowskiego”). 23 stycznia 1833 roku kupił od hr. Pawła Haugwitz dwór zagórski wraz z częścią dóbr ziemskich miasta Kłobucka i okolicznych wsi: Zagórze, Zakrzew, Wręczyca Mała i Łobodno. W późniejszych latach był sędzią pokoju okręgu częstochowskiego. Z Marianną z Przeździeckich miał co najmniej ośmioro dzieci: Ludwika (*1809), Karolinę (*1812), Klemensa Andrzeja (1814), Marię (*1816), Wiktora (*1822), Kamilę (*1825), Edwarda (*1827) i Hilarego (*1830). Wiktor, Edward i Hilary zostali wylegitymowani ze szlachectwa w 1841 roku. Najstarszy, Józef, był oficerem w powstaniu listopadowym. Wcześniej studiował prawo na Uniwersytecie Warszawskim. Odznaczony Srebrnym Krzyżem *Virtuti Militari* (10.03.1831). Po powstaniu został internowany w Austrii, potem przedostał się do Francji, a następnie do Londynu, gdzie zarządzał cynkownią należąca do szwagra Piotra Steinkellera. W czerwcu 1844 roku otrzymał obywatelstwo brytyjskie³⁵. Ułaskawiony i przywrócony do praw publicznych, w 1867 wrócił do Warszawy, gdzie zmarł w 1873 roku^{36, 37}. Hilary zginął tragicznie w 1851, a Edward, czarna owca w rodzinie, został powieszony przez powstańców w 1863 roku. Córki Benedykta bardzo dobrze wyszły za mąż. Karolina za Hipolita Stojowskiego (Jordan-Stojowskiego) h. Trąby, dziedzica Krasocina. Maria za Piotra Steinkellera, przedsiębiorcę i bankiera, pioniera przemysłu polskiego. Po jego śmierci (†11.02.1854) wyszła za Krzysztofa Mikołaja de Rougnet, adiutanta Napoleona III, a po raz trzeci za margrabiego S. Cydion. Kamila wyszła za Czesława Biernackiego h. Poraj, a rozwiódłszy się z nim, za barona de Maltzan, pruskiego konsula generalnego we Francji za czasów Napoleona III. Benedykt Lemański h. Bukowczyk zmarł 25 sierpnia 1856 roku w Zagórze k. Kłobucka. We wspomnieniu pośmiertnym opublikowanym w ówczesnej prasie napisano:

Dnia 25 sierpnia b.r. dotknięty kilka-letnią ciężką chorobą, zszedł z tego świata, we wsi Zagórze powiecie Wieluńskim, ś.p. Benedykt Lemański, Sędzia Pokoju Okręgu Częstochowskiego. Potomek

³⁴ Ibidem.

³⁵ R. Bielecki, *Słownik biograficzny oficerów Powstania Listopadowego*, Warszawa 1998, t. 3, L–R, s. 27.

³⁶ *Dnevnik zakonov (Dziennik Praw)*, Warszawa 1853, t. 47, s. 335.

³⁷ „Kuryer Poznański” 1873, R. 2, nr 123, s. 3.

szlacheckiej, zasłużonej i od wieków w Prusach Zachodnich osiadłej rodziny de Guër-Lemańskich, syn Józefa, wyższego oficera wojsk byłej Rzeczypospolitej Polskiej w słynnym pułku Raczyńskich [...]»³⁸.

Po śmierci ojca Ludwik Lemański zam. w Londynie, baronowa Kamila de Maltzan z Lemańskich zam. w Paryżu i Wiktor Lemański zam. w Warszawie sprzedali dobra kłobuckie hr. Gwido Henckel von Donnersmarck.

W czasie gdy Jan i Benedykt zajmowali się swoimi majątkami, ich najmłodszy brat Ludwik Bartłomiej (1788 Buk – 1861?) brał udział w kampaniach napoleońskich. Od 13 stycznia 1807 roku był podporucznikiem w 3. Pułku Piechoty Edwarda Żółtowskiego. 7 maja 1808 został awansowany na porucznika, a 5 czerwca 1809 na kapitana. Był odznaczony Krzyżem Kawalerskim. 29 listopada 1812 roku w bitwie pod Studzianką został ranny i dostał się do niewoli. 25 marca 1815 wcielony do batalionu grenadierów³⁹. Od 1816 mieszkał w Zwoleniu i był dziedzicem tamtejszego majątku ziemskiego. W późniejszych latach był także sędzią pokoju pow. kozienickiego. Ożenił się z Teodorą z domu Bragińską, wdową po kapitanie wojsk polskich Grzegorz Łazarowiczu. Pobrali się około 1815 roku. Ludwik i Teodora mieli pięć córek i syna Kazimierza (*1825), późniejszego dziedzica Zwolenia i Bratoszewic. Wszystkie dzieci urodziły się w Zwoleniu. Najstarsza ich córka, Aniela Joanna (*1816), wyszła za Sylwestra Dębińskiego. Zmarła, mając 102 lata, w 1918 roku. Kolejna, Ludwika Teodora (*1818), wyszła za Dominika Jana Józefa Cichockiego h. Nałęcz. Trzecią była Kornelia (*1820), żona Ludwika Komierowskiego. Później urodził się Kazimierz. Po nim na świat przysła Teresa Marianna, która zmarła po miesiącu. Najmłodsza, Teodora Marianna (*1833), wyszła za Marcelę Ludwika Watraszewskiego. Dwaj starsi bracia Ludwika uczestniczyli w chrztach i ślubach jego dzieci. Jan Lemański był ojcem chrzestnym Teresy (1830). W akcie chrztu zapisano, że miał 51 lat. Benedykt, „Dziedzic Państwa Kłobuckiego i Sędzia Pokoju Powiatu Częstochowskiego”, w 1840 roku był świadkiem na ślubie Kornelii. Jego wiek określono zgodnie z prawdą na 56 lat. Ludwik Lemański zmarł w 1861 roku. Jego syn Kazimierz ożenił się z Melanią z Matuszewskich. Mieli dwie córki i dwóch synów. Stefania wyszła za Wacława Symforiana Ludwika Rzewuskiego h. Krzywda, a Maria za Felicjana Michalskiego. Bronisław Apoloniusz zmarł w dzieciństwie, a Ludwik Wincenty August był dziedzicem Bratoszewic. Ożenił się z Heleną z Rómockich. Ślubowali w Warszawie w 1882. Nie doczekali się potomstwa.

Poniżej załączam uproszczony rodowód Lemańskich herbu Bukowczyk obrazujący zbieżność danych metrykalnych z informacjami heraldycznymi oraz – w sposób według mnie właściwy – przedstawiający rodzinę Józefa i Kazimierza Lemańskich.

---

³⁸ „Gazeta Warszawska” 1856, R. 94, nr 232, s. 1.

³⁹ A. Fredro, *Pisma wszystkie. Proza*, Warszawa 1969, cz. 2, t. 13, s. 324.

Rodowód Lemańskich herbu Bukowczyk na podst. danych metrykalnych z Buku oraz informacji z herbarzy szlacheckich

